

Képtelen vagyok napirendre térni a tény fölött, hogy én mindennap egy hajdani folyómederben futok vagy gyalogolok. Tudom, igen, a város eleven, zöld vénája, Jardines de Turia, a Turia parkjai, igen, de hiába van itt is, ott is medence, szökőkút, kanális, mégis kérdezem, lehet csak úgy, minden következmény nélkül kivezetni egy folyót a medréből? Vajon az a folyó nem követeli majd vissza egyszerűen, ami őt megilleti?

Patak Márta 83

A FOLYÓNAK MENNIE KELL A VÁROSBÓL

Arról nem is beszélve, hogy az emberek, akik még visszaemlékeznek, vajon hogyan élték meg, hogy a szemük láttára tűnt el a folyó a városukból?

A *tanúba* illő, ma már elképzelhetetlen megoldást választott a Franco-rendszer kormánya, amikor az 1957. október 14-i nagy áradás után eldöntötte, hogy a folyónak mennie kell a városból. Az autoriter politikai döntés több alternatív műszaki javaslat kizárásával született meg. A Műszaki Bizottságban a nemzetgazdasági miniszter, nyolc főigazgató és Valencia főbb közjogi méltóságai foglaltak helyet, civil ember persze egy sem. A nép nem szólhatott bele a döntésbe, melynek meghozatalakor egyáltalán nem végeztek mélyebb hatástanulmányt, hogy a folyó hiánya a régi vagy jelenléte az új mederben milyen környezeti vagy szociokulturális változásokat vonhat maga után. Ez hagyján, de a döntéshozatalkor még csak nem is annyira a műszaki, sokkalta inkább a gazdasági és urbanisztikai, no meg természetesen a spekulatív szempontok domináltak.

Az ellenkező javaslatokat egyszerűen lesöpörték az asztalról, és annak ellenére, hogy Plan Norte, vagyis az Északi Terv okozta volna a legkevesebb környezetromboló hatást, olcsóbb is, egyszerűbb is lett volna, mégis a gigantikus művelet, a Plan Sur vagyis a Déli Terv valósult meg, merthogy az meg kiváló eszköz lett a diktatúra propagandagépezetében. „Franco-megoldás” néven vonult be a köztudatba, akárcsak a kor többi nagy hidraulikai beruházása, jóllehet a művelet költségeit és a következményeit a helyieknek kellett viselniük. Mindegy, kerül, amibe kerül, a korabeli sajtó szerint a *Caudillo* vagyis a Vezér (vö. der Führer) és a kormány valóban nagyszabású megoldási javaslatát nyilvános ünnepléssel és hálájuk jeléül látványos petárdázással fogadták Valenciában. Az eseményen részt vett a város lakossága, annak reprezentatív intézményei. Valahogy így tudósítottak róla, arról viszont senki nem írt nyilvánosan, hogy a tiltakozók, a terv ellenzői hol voltak, miközben zajlott az össznépi ünneplés.

Hiába született tizenhét beadvány is a terv ellen, hiába kínált alternatív hidrológiai megoldást a szomszédos, és nagyon is érintett Mislata és

Quart de Poblet település helyi tanácsa, senki nem volt tekintettel rájuk. Utóbbi tanács képviselői hiába írták, hogy a Turia folyó elterelése csak anyagi kárt és beláthatatlan környezeti változást okozna a településükön, semmiféle előny nem származna belőle, ami indokolhatná, úgyhogy a tanács úgy látja, helyesebb volna egy olyan megoldást találni, amely nem róna ekkora terhet a település lakosságára, ugyanakkor arra is megoldást kínálna, hogy a Turia folyó áradása ne jelentsen többé gondot Valencia lakosságának. Akár víztározó építésével, akár a jelenlegi meder megfelelő gátrendszerrel való ellátásával vagy egyéb, arra alkalmas hidrológiai berendezések építésével. A levélnek természetesen semmi foganatja nem volt.

A Turia folyó öntözőközösségek elnöke, akiket leginkább érintett az elterelés, azt mondta a tervről, hogy *fáraói és megvalósíthatatlan, noha technikailag tökéletes, hiszen semmilyen gyakorlati vagy érzelmi tényezőt nem vesz figyelembe*. Ezerkétszáznál is többen írták alá azt a beadványt, mely szerint a Turia elterelése *a legnagyobb katasztrófa, ami Valenciát sújthatja; a Szajját, a Temzét vagy a Dunát soha senkinek nem jutott eszébe elterelni*. Őket is lesöpörték az asztalról, akik eldöntötték, hogy a Turiát ki kell ebrudalni a városból.

Az ötvenhetes volt tehát az utolsó árvíz Valenciában, amely nyolcvanegy ember halálát követelte, az anyagi kár tízmillió pesetára rúgott, ami ha jól bánok a nullákkal, hatszázezernél is többet jelent euróban. Nyolc hónappal a katasztrófa után a kormány bejelentette a folyó likvidálását, majd 1964-ig vártak a munkálatok megkezdésével. Hogy miért, arról nem szól a fáma, bár a műszaki előkészületek nyilván nem egyik napról a másikra zajlottak. Nem úgy van az, hogy ásunk egy új medret, és ezentúl majd abban megy a folyó.

Miután elkezdték, maga a kivitelezés is majd' egy teljes évtizeden keresztül tartott, 1973-ra fejeződött be. 1976 december elsején I. János Károly király aláírta az adományozó levelet, mely szerint a Turia folyó régi medre ezentúl a városhoz tartozik. És hogy szavamat ne felejtsem, a beruházás a költségvetési előirányzat szerinti kétmilliárd peseta helyett a végén hétmilliárdra rúgott.

Amikor arról folyt a vita, hogy hogyan előzhetnék meg Valenciában az újabb árvíz-katasztrófákat, mint mondtam, szigorúan csak a műszaki megoldásokat tekintették át, persze zárt ajtók mögött. Három javaslat hangzott el, az egyik szerint északi, a másik szerint déli irányba kell kivezetni a folyót a városból, és csupán a harmadik, a középső alapján maradhatott volna, viszont az a megoldás kapta a legkevesebb szavazatot. A bizottság tagjai azzal érveltek ellene, hogy a valenciaiaknak már elégük van a Turiából, számukra egyedül az jelent majd megnyugvást, ha a folyót a városon kívülre terelik.

Mit mondhatnánk erre, túl azon, hogy a Franco regnálásának ideje alatt végzett ilyen jellegű munkálatok vetekedtek a Rákosi- és a Ceuacescu-rendszer legdurvább természetkárosító megoldásaival? Szegény Turia pedig,

amely valamikor a város éke volt, nem hogy kikerült a városból, de attól fogva még csak nem is a tengerbe, hanem egy hatalmas, vasbeton csatornába, a déli gyűjtőmederbe ömlik, és a felismerhetetlenségig elvesztette folyó mivoltát.

A szakemberek szerint egy-két évtizeddel később már biztosan nem lehetett volna keresztülvinni egy ilyen gigantikus tervet, az ötvenes években azonban teljesen más volt a politikai légkör. Nagyon valószínű, hogy még a déli gyűjtőcsatorna megépítése mellett is lehetett volna olyan megoldást találni, hogy ne kelljen teljesen kivezetni a folyót, meg lehetett volna hagyni egy kisebb mederben, de ehhez a felső folyásánál vagy a torkolatánál kellett volna szabályozási munkálatokat végezni. Az azonban még ennél is valószínűbb, hogy a hatvanas évek közepe táján ez a megoldás sokkal tágabb perspektívát kínált a tűzhöz közel állóknak, hiszen a régi mederben felszabaduló terület nagyszerű lehetőséget kínált az ingatlanberuházásokra, a korban megszokott mutyizásokra. A mohó politikusok már előre dörzsölhették a tenyerüket, micsoda luxuslakásokat, irodaházakat, utakat lehet majd építeni ezután, hogy nem kell a folyóval számolni.

Ki tudja, mi lett volna, ha sikerül keresztülvinni ezeket a terveket, képzeljük el, mi lenne, ha a Turia hajdani medrében most autópálya vagy vasút menne. Hátborzongató. A nyolcvanas évek azonban Spanyolországba is elhozták a demokráciát, úgyhogy a népnek is volt már némi beleszólása, hogy mi történik a városában. A szakemberek között akadt olyan is, aki szerint vissza kellene hozni a folyót, ám akkor nem igen akadt támogatója. Mostanában viszont nem egy olyan véleményt hallani, hogy igenis vissza lehetne hozni a Turiát a városba, ráadásul a déli gyűjtő megléte mellett elképzelhetetlen, hogy olyan árvizek legyenek, mint az 57-es vagy amilyenek előtte is voltak. Nem tudom, szakmailag mennyire lenne kivitelezhető a visszavezetés, érzelmileg viszont teljesen indokolt. Szép is lenne, egész vékonyka kis Turia csörgedezne a park közepén, hidacskákkal, halacskákkal, vízi madárkákkal.

Félre tréfa, a Turia ma nem folyik a városban. Nem vagyok szakember, fizikailag nem is tudom elképzelni, hogy ezen a jó néhány kilométer hosszú, helyenként meglepően széles területen, egykori medrében, hol folyhatna ezután a Turia. Most nem egy részén parttól partig élő futball-, baseball- és tenispályákat, különböző épületeket, kávéházakat, játszótereket látok, halvány fogalmam sincs, hogy mi lenne ezekkel utána. Persze, amit ember épített, azt el is lehet bontani, főleg azok után, hogy azt is szívfájdalom nélkül elbontottuk, letaroltuk, kivezettük, ami eredetileg ott volt. Hogyne lehetne. Bármit lehet.

Nem vagyok biztos benne, ha közvéleménykutatást tartanának, visszavezessék-e a folyót vagy sem, a valenciai polgárok javarészt nem azt

mondanák-e, hogy maradjon minden így, ahogyan van. A régi állapotokra már csak az idősebbek emlékezhetnek, és bennük is inkább az a kép él, ahogyan menekülni kellett az árvíz elől. Nekik jobb így. Akik meg 57 után születtek, azok esetleg fényképről, meg a szüleik, nagyszüleik elbeszéléseiből ismerhetik a régi Valenciát, amikor még a Turia folyó mosta partjait. Ha viszont a kellő ismeretekkel rendelkező, igazán környezettudatos fiatalokat kérdeznék, ők szinte biztosan visszakérnék a városnak a folyóját. Ők más szemléletben nevelkedtek, nekik fontos, hogy a hátralévő életükben természetesebb módon élhessenek, mint a szüleik.

Futok, futok a tenger felé, az utolsó métereken érzem, hogy közel a vége, mármint az uté, a régi mederé. Látom a víz közelségét jelző nádat. Én naiv, azt gondolom, lesz majd út tovább is, valamilyen ösvény, ahol valami majd emlékeztet rá, hogy itt egy folyó folyt régen, és megpillanthatom a tengert. Többen is jönnek elő a nádasból, valaminek lennie kell ott, ahogyan a régi meder másik végén is van, odáig is elfutottam, ott van a *canaleta*, a kis csatorna, legalább valami víz.

Hát itt nincsen. Nincs meg a hajdani torkolat, hiába keresem, a nádasba talán a dolgukat végezni járnak be a futók, sétálók, mert ott garantáltan nincs út, megnéztem. Kicsit csalódottan megyek föl a lépcsőn az utca szintjére, gondolom, majd onnan kerülök, és megnézem, hol ömlött a tengerbe az elveszett folyó. Hát nem. Ahogy saccolom, majd' egy kilométeren keresztül a vasúti sínek mellett halad a járda, úgyhogy inkább visszafordulok.

Hogy van ez? Egész a torkolatig nem terelhették el ezt a folyót. Vagy mégis? Igaz, semmi térlátásom, de valaminek akkor is maradni kellett belőle.

A leírások szerint a torkolat régen, évmilliókkal ezelőtt, a hajdani, az eltereléskorináljával északabbra volt. Maga a tenger sem így nézett ki akkor. A római korban még beljebb, a mai város Honduras terén volt a kikötő. Amikor építették ott a parkolóházat, kerültek elő leletek.

A jelenlegi kikötő munkálatai a XVIII. században kezdődtek, de akkor sem ment zökkenőmentesen a dolog: nem saját kútfőből merítem, szakember mondja, hogy mint minden kikötőnél, ahol folyóval kell számolni, itt is ugyanaz a probléma merült föl. A folyó medrét folyamatosan kotorni kell. Valenciában akkor ezt úgy oldották meg, hogy a torkolatot délebbre terelték, ezzel szőnyeg alá söpörték a problémát, pedig másképpen is lehetett volna. A XIX. század végén arról zajlott éles vita, hogy déli vagy északi irányba bővítsék-e tovább a kikötőt, és végül győzött a déli megoldás. Valencia itt a piros, hol a piros játékot játszotta a kikötővel, mindenáron el kellett érni, hogy a piros szivacs gömböcske egyik gyufásdoboz alatt se legyen ott.

Az akkori tervezőknek talán annyi mentségük lehet, hogy a torkolat mindig púp volt Valencia hátán. Amikor a 19. században délebbre vitték a kikötőt, akkor a tervezésnél azt is számításba kellett venniük, hogy megoldási

javaslatukkal a tengerparthoz, a torkolathoz közeli városrész menekülhessen meg a sorozatos árvizektől. Előtte a Turiának sosem volt igazi torkolata, hogy hol és hogyan ömlik a tengerbe, azt mindig az határozta meg, hogy éppen milyen a vízhozama. Az a folyó sosem volt szabályozva, örök időktől fogva zabolázatlanul haladt a medrében.

87

Ez hát a torkolat története. Hogy most mi van a régi torkolati résznél? Folyamatosan nyomatják oxigént az elrekesztett vízbe, nehogy megpohadjon. A hajdani folyómederből autópálya helyett is szerencsére hatalmas kiterjedésű park lett, külön utakkal a futóknak, a gyalogosoknak, a kerékpárosoknak, néhol a kerekes székeseknek. Ez jó. Ami viszont kiábrándító benne, az a lezárása. A folyó mintha még ebben az állapotában is követelné vissza a torkolatát. Merthogy, mondom, nincs kifutása a parknak a tengerre. Hogyan is lehetne, persze, értem én, valamit kellett kezdeni a torkolattal. Na de így lezárni valamit?

Tervezik, hogy létrehoznak egy hatalmas parkot a hajdani torkolat helyén, azon a majd' kéthektáros területen, már nevet is adtak neki, Torkolati Parknak fogják hívni, és több mint a felére sportlétesítmény, valószínűleg a Levante új komplexuma kerül majd. Ki tudja. A város, főleg a környék lakói viszont ennél többet szeretnének. Szeretnék, ha a kikötő is adna magából valamennyit az új torkolatnak, hiszen néhány kilométernyi aszfaltról lenne szó csupán. Nem is kerülne olyan sokba. Igaz, nem a régi, az évszázadokkal ezelőtti, meg nem is az újabb, hanem egy másik, egy másfajta torkolat lehetne.

Azonban mindez csak az érem egyik oldala. A másik viszont az, hogy az eltereléskor nem számoltak a város terjeszkedésével, márpedig kellett volna. Húsz-harminc év alatt teljesen felborult az egyensúly a város körül, a déli részen teljesen eltűnnek a zöld területek, annak ellenére, hogy a Déli Terv készítésekor bizonyos szempontokat még csak-csak figyelembe vettek a szakemberek, ámde már a hatvanas években azokat is felülírta a csillapíthatatlan fejlesztési láz, és ez így is ment egész a nyolcvanas évekig. Főleg az ipari létesítmények terjeszkedése miatt. Most már csak abban lehet bízni, hogy a betonvályú, vagyis a csatorna, amiben a Turia vizét elvezetik, majd megakadályozza a további terjeszkedést.

És akkor van itt még valami. Többször eszembe jutott, és lám, szakemberek is mondják, mi lesz akkor, ha megismétlődik az ötvenheteshez hasonló, szokatlanul heves felhőszakadás, mi lesz utána? Nem lesz már szabad, beépítetlen terület, ahol a vizet elnyelné a talaj. Ki tudja, egy ilyen mértékű esőzés nem okoz-e majd még nagyobb katasztrófát?

Persze, ami azt illeti, jelen állapotában nem is igazán lehet folyóról beszélni, hiszen onnantól kezdve, hogy új mederbe (vagyis vályúba) terelték, a Turia már nem az, ami volt. Számos vélemény lehet hallani arról, hogy

hogyan lehetne visszaadni Valenciának a folyóját, talán a legkivitelezhetőbb az lenne, ha valamilyen módon az új medret tennék természetesebbé, hogy úgy is nézzen ki benne a Turia, mint egy igazi folyó, nem mint egy pusztá elvezető csatorna.

88 Meglátjuk, mit hoz a jövő, egyelőre marad minden így, ahogy van, legalábbis egy darabig biztos nem lesz változás, úgyhogy most nyugodtan föl is állhatok, mehetek futni vagy gyalogolni Mislataig vagy a másik irányba, ahonnan, bár a meder végét ér, mégsem jutok el a tengerig.

